

RECENZIJOS, ANOTACIJOS

ISSN 1392–2831 Tautosakos darbai XX (XXVII) 2004

Suvalkijos dainos ir muzika. 1935–1939 metų fonografo įrašai / Songs and Music from Suvalkija. Phonograph records of 1935–1939. Sudarė ir parengė Austė Nakienė ir Rūta Žarskienė. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003. – 103 p. ir kompaktinė plokštelė (42 kūrinių garso įrašai).

Liaudies dainų ir instrumentinės muzikos gerbėjus bei tyrinėtojus pradžiugino 2003 m. pavasarį pasirodęs pirmasis senuosius (1935–1939 m.) Lietuvos regionų muzikos įrašus pristatantis leidinys „Suvalkijos dainos ir muzika“*. Folkloristo Zenono Slaviūno rūpesčiu į fonografo plokšteles įrašomi muzikinio folkloro įrašai buvo kaupiami Lietuvių tautosakos archyve (Kaune), kuriam vadovavo Jonas Balys. Po karo jie atiteko Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto archyvu Vilniuje.

Visų pirma akį patraukia puiki leidinio kokybė, patogus kompaktinės plokštelės formatas ir meniškas dizainas (dailininkas Rokas Gelazius): prie muzikos kūrinių dera XX a. pirmojoje pusėje Kazio Šimonio ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio sukurtos iliustracijos, dainininkų nuotraukos (darytos įrašų metu archyve), etnografinės Balio Buračo nuotraukos ir pan. Pasigesti būtų galima tik muzikantų, muzikos instrumentų (birbynės, dūdmaišio, smuiko) nuotraukų ar piešinių. Leidėjams iš kitų šaltinių pavyko rasti tik suvalkiečiams būdingos formos kanklių ir garsaus kanklininko Prano Puskunigio atvaizdus.

* Kaip žinoma, seniausi (1908 m. Eduardo Volterio įrašyti) lietuvių liaudies muzikos įrašai laikomi Berlyno fonogramų archyve; pgl. A. Nakienės anotaciją apie šio archyvo šimtmečiui skirtą leidinį „Music Archiving in the World...“ (žr.: Tautosakos darbai, [t.] XVIII(XXV). V., 2003, p. 256).

Pagal prieškarinio liaudies muzikos įrašų restauravimo ir leidybos programą (rėmėja – Lietuvos Respublikos kultūros ministerija) šį leidinį sudarė ir parengė jaunos, bet jau nemažą muzikos įrašų parengimo leidybai patirtį turinčios etnomuzikologės: vokalinio folkloro specialistė dr. Austė Nakienė ir etnoinstrumentologė dr. Rūta Žarskienė. Lygiavertiškai pristatoma, o tai mokslinio pobūdžio leidiniuose labai retai pasitaiko, ir instrumentinė muzika. Taikliai pasirinktas regionas, nes Suvalkijos autentiškos liaudies muzikos publikacijų, kaip ir tyrinėjimų, iki šiol labai stokojome. Kiti šios serijos leidiniai bus skiriami Aukštaitijai, Žemaitijai ir Dzūkijai.

Kadangi minimo laikotarpio muzikos įrašų iš Klaipėdos krašto Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto archyve turima mažai, į pirmąjį leidinį pateko ir žinomo Klaipėdos krašto kultūros veikėjo bei dainininko Martyno Jankaus padainuota daina (viena iš devynių archyve išlikusių), juolab kad šio krašto ir Suvalkijos dainos daug kuo panašios.

Leidiny susideda iš kompaktinės plokštelės (42 kūrinių garso įrašai) ir knygelės. Ją sudaro turinys, pratarmė apie to laikotarpio lietuvių liaudies muzikos įrašymo istoriją, neilgas įvadas apie skelbiamą muziką, jos atlikėjus (visa tai išversta ir į anglų kalbą) bei tikslios visų skelbiamų kūrinių transkripcijos. Dainų melodijas transkribavo Jadvyga Čiurlionytė, Vaclovas Juodpusis, Juozas Jurga, Da-

nutė Kuzinienė, A. Nakienė, Zofija Puteikienė, Aušra Žičkienė (ir tekstą), tekstus užrašė Juozas Balinta, J. Balys, Budrevičius, J. Kvedaravičius, Erna Martinkaitytė, G. Miliauskaitė, Stasys Mikulevičius, Z. Slaviūnas, Vincas Šlekys, Juozas Žemaitis. Instrumentinius kūrinčius (ne vien melodiją, kaip teigiama leidinyje, bet ir visą atliktą muziką) transkribavo R. Žarskienė, tik kanklėmis paskambintą „Senovės valsą“ – J. Čiurlionytė. Tiek praktikai, tiek tyrinėtoji labai paranku turėti ne tik kūrinių transkripcijas, bet ir garso įrašus. Jie leidžia patikslinti atlikimo artikuliaciją ar transkripcijose kartais pasitaikančią vieną kitą korektūros klaidelę bei išgirsti kitus muzikos atlikimui svarbius dalykus: tembrą, manierą, kuriuos pažymėti transkripcijoje galbūt ir neįmanoma.

Kaip matyti ir iš knygelės paskutiniame viršelyje išspausdintos kartoschemos, leidinyje publikuojamas daugiausia Marijampolės aps., mažiau – Vilkaviškio, Kauno aps. muzikinis folkloras. Įrašų būta ir iš Šakių aps. (tarp jų ir dvi unikalios Joninių dainos), de-ja, jų nepavyko kokybiškai restauruoti.

Gražiai išdėstyti įvairių žanrų kūriniai: rugiapjūtės pabaigtuvių dainas (tarsi himnu pradedama suvalkiečiams būdingąja „Šaly kelio jovaras stovėjo“) keičia instrumentinė piemenų ar piemenukų grotą birbynės, dūdmaišio muzika; meilės, šeimos, humoristines dainas – kanklėmis arba smuiku atliekami šokiai; prie vestuvinių dainų dera „Vestuvinis maršas išleidžiant“ (smuikas), daina „Šėriau žirgelį“ (birbynė); žaismingas vaišių dainų nuotaikas pratęsia šokių muzika. Leidinys baigiamas iškilminga kanklių giesme „Oi, užkit gauskit“.

Labiau įsijausti į dainų pasaulį neretai padeda pastabos, kas, kokios apeigos metu, kaip jas dainuodavo (Nr. 1, 4, 5, 10, 21, 24, 25). Gaila, kad jokių pastabų neužrašyta apie

instrumentinę muziką. Ypač norėtusi platesnio komentaro apie gana neįprastą smuikavimą su riksmu (Nr. 19) bei sužinoti, kodėl dūdmaišiu (juo atliekami autentiškos lietuvių muzikos įrašai labai reti) pagrota be burdono („Piemenukų melodija“).

Pristatomą leidinį įdomu palyginti su beveik tuo pat metu išleistomis etnomuzikologės dr. Genovaitės Četkauskaitės sudarytomis ir parengtomis dviem kompaktinėmis plokštelėmis „Suvalkiečių dainos. Pietvakarių Lietuva“ (trečioji serijos „Lietuvių liaudies muzika“ dalis; išleido Lietuvos muzikos akademija, Vilniaus plokštelių studija, 2002), kuriose skelbiami 84 vokaliųjų kūrinių garso įrašai (netrukus turėtų pasirodyti ir knyga su įvadu bei transkripcijomis). Leidinyje skelbiamas kur kas vėliau, 1976–1989 m., įrašytas vokalinis folkloras, laikomas Lietuvos muzikos akademijos Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyriaus archyve (tarpukariu įrašyta tik daina „Užkukavo gegutė“ iš LTRF pl. 26/6). Apimta platesnė teritorija – ne tik Marijampolės, Vilkaviškio, Kauno r., bet ir Prienų, Šakių r. bei Punsko vls. (Lenkija). Šis leidinys papildo aptariamąjį ir žanrais, ypač suvalkiečiams būdingais oliavimais, kitu vokaliniu ganiavos folkloru ir lopšinėmis, žaidinimais, kalendorinėmis, karinėmis istorinėmis dainomis bei dainomis apie gamtą ir gyvūniją. Leidėjų dar laukia XX a. antrojoje pusėje ir pastaraisiais metais užrašyta Suvalkijos instrumentinė muzika.

Iš tiesų džiugu, kad pakanka medžiagos leidiniams, kuriuose gana išsamiai pristatomas skirtingu laikotarpiu užrašytas kiekvieno Lietuvos regiono muzikinis folkloras. 1935–1939 m. fonografo įrašų leidinių serija – visiems pasiekiamą šiuolaikišką priemonę, padedanti geriau pažinti muzikinius dialektus, juos tyrinėti ir puoselėti.

Gaila Kirdienė

Gervėčių melodijos. Sudarė ir parengė Vida Daniliauskienė ir Joana Giedrė Razmukaitė. – Vilnius: Lietuvos muzikos akademija, 2003. – 191 p. (136 dainų tekstai ir melodijos, 32 dainų įrašai).

Vida Daniliauskienė ir Joana Giedrė Razmukaitė atrinko ir išleido gražų pluoštą Gervėčių apylinkių dainų iš 1960–1971 m. vykusių tautosakos ekspedicijų medžiagos, saugomos LMA Muzikologijos instituto Etnomuzikologijos skyriaus archyve. Minėtu laikotarpiu lietuvių gyvenamoje saloje Baltarusijoje, Astravo rajone, lankėsi daugelis žymių tautosakininkų, etnografų ir kalbininkų: Genovaitė Četkauskaitė, Kazys Grigas, Leonardas Sauka, Bronislava Kerbelytė, Norbertas Vėlius, Regina Merkienė, Vacys Milius, Aloyzas Vidugiris, Kazys Eigminas, pulkas studentų. Kraštotyrininkų darbu buvo susidomėjusios specialiosios tarnybos, išvelgusios „reakcinę, nacionalistinę“ šios veiklos potekstę. Nelengvai surinkta Gervėčių medžiaga, buvusi savotiška sensacija, dabar pateikta visiems besidomintiems – gražiai atrodančiame leidinyje skelbiami dainų tekstai, melodijos bei rinkiniai įrašai.

Nuošaliose vietovėse gyvenančios bendruomenės neretai išsaugo archajiškų dalykų, kurių neberastume kompaktiškai gyvenančios tautos kultūroje, todėl lietuviškos salos tradicinis paveldas labai domina specialistus. Gervėčių apylinkėse išliko archajiškų vaikų darbo, kalendorinių, vestuvinių ir kitų žanrų dainų, turinčių didelę mokslinę vertę. Galima tarti, kad šiose vietovėse išliko visa kalendorinio ir šeimos švenčių ciklo melodijų formulių sistema, tiesa, jau beirstanti, atlikėjų kiek primiršta. Žiemos ir pavasario švenčių metu, per rugiapjūtę, vestuves ir laidotuves čia buvo atliekamos specialios, savitos sandaros melodijos.

Apeiginių dainų, giesmių ir raudų melodinių tipų įvairovei leidinio sudarytojos skyrė daugiausia dėmesio. Jos stropiai išskyrė dainų žanrus, apibūdino melodijų tipus, iš daugelio atlikėjų užrašytų melodijų pateikė kelis variantus. Ši Gervėčių dainų rinkinį būtų

galima studijuoti kaip tipišką nedidelės valsčių bendruomenės muzikinės kultūros pavyzdį, nagrinėjant dainų variantų skirtumus, muzikos ir poezijos sąsajas, melodijų funkcijos ir semantikos klausimus, panašios semantikos melodijų pasikartojimus kalendorinių ir šeimos švenčių cikluose ir t. t.

1989 m. Lietuvos kraštotyros draugijos išleistoje monografijoje „Gervėčiai“ etnomuzikologės Laima Burkšaitienė ir Danutė Kuzinienė jau yra išskyrusios savitus, niekur kitur neaptiktus dainų variantus. Tai – senoviškesnis Lietuvoje gerai žinomos dainos „Tykiai tykiai Nemunėlis teka“ variantas, dainuojamas su kalendorinei poezijai būdingu priedainiu „žaliumo vyno“. Taip pat keli į vaikų repertuarą perėjusios kalendorinės dainos „Stovėj oželis ant tiltelio“ variantai, lydimi priedainio „to to to“. Dabar į juos galės atkreipti dėmesį ir kiti etnomuzikologai.

Gervėčių melodijų pluoštas ypač daug svarbių faktų suteikia lyginamiesiems lietuvių ir baltarusių dainų tyrinėjimams. Dviejų tautų paribyje aptinkama tiek daug bendrų melodijų, kad pietryčių Lietuvos ir vakarų Baltarusijos liaudies melodika net laikoma vienu dvikalbiu muzikiniu dialektu. Įvardiname straipsnyje J. G. Razmukaitė teigia, kad Gervėčių dainos artimiausios Adutiškio ir Tverėčiaus apylinkių dainoms, taip pat ji nurodo dažnus lietuvių ir kaimynų baltarusių dainų atitikmenis.

Rinkinyje skelbiamos dainininkų nuotraukos, gražūs kaimo bendruomenės susibūrimų ir kraštovaizdžių kadrai. Dainose minima Ašmenos upė bei kiti Gervėčių krašto vietovardžiai. Ši knyga – tikras lietuviškos salos kultūros paminklas. Skaitytojai joje galėtų pasigesti tik instrumentinės muzikos – bent keleto dūdele ir smuiku griežiamų melodijų (jų buvo užrašyta, tačiau kažkodėl nepateko į knygą).

Austė Nakienė

FF Communications, No 279: Sommeils et veilles dans le conte merveilleux grec. Par Marilena Papachristophorou. Helsinki, 2002. – 337 p.

Graikų antropologės Marilenos Papachristophorou knyga „Miegas ir būdravimas graikų stebuklinėse pasakose“ – antropologinė studija, kurioje nagrinėjamos miego ir budrumo reprezentacijos graikų pasakose. Tai daktaro disertacijos pagrindu parengta knyga. Jos autorė baigė filologijos studijas Sorbonos universitete, studijavo antropologiją Paryžiaus aukštųjų visuomenės mokslų mokykloje ir čia tyrė graikų pasakas. Šiuo metu M. Papachristophorou dirba Atėnų akademijos Graikų folkloro tyrimų centre.

Knyga sudaryta iš įvado, trijų pagrindinių teminių skyrių ir priedų (juose pateikiamas visų pasakų variantų sąrašas su signatūromis; kiekvieną iš septynių analizuojamų tipų reprezentuoja keli išsitiesiniai variantai – iš viso 27 pasakų tekstai; taip pat pridedama įdomiausia autorės lauko tyrimų medžiaga – 11 pokalbių su tautosakos atlikėjais).

Įvadas pradamas skyriumi „Apie miegą ir sapnus: trumpa vakarietišku teorijų apžvalga“, kur M. Papachristophorou pristato antikinę ir krikščioniškąją miego sampratą, aptaria XX amžiaus teorijas (Z. Freudo, K. G. Jungo, neurofiziologines teorijas). Antrajame įvado skyriuje „Apie tematiką ir pasakas bendrąja prasme: išėities pozicija“ apibūdinama tyrimų tematika ir šaltiniai, aptariamas studijos metodologinis pagrindas, supažindinama su svarbiausiais pasakų tyrimais Europoje, daugiausia dėmesio skiriant Graikijai; aptariamas pasakų ritualinis kontekstas – jų ryšys su iniciacijomis. Pristatoma studijos tematika ir objektas: kaip pabrėžia autorė, studijoje analizuojamas ne įprastinis (trumpas) miegas, o ypatingas, dažniausiai labai ilgas, letarginis miegas. Kalbama apie magišką, nepaprastai ilgą trukmės miegą, daug kuo primenantį letargiją ir labai panašų į komą ar net mirtį. Į tyrimų objektą nepatenka sapnai: nors M. Papachristophorou trumpai pristato XX amžiaus psichoanalitines teorijas, tačiau studijoje atsiriboja nuo sapnų analizės. Anot autorės, taip daroma „dėl labai paprastos priežasties: pasakose miegas nesie-

jamas su sapnais“, tai yra pasakose kalbama arba apie miegą, arba apie sapnus, tačiau ne apie abu dalykus iš karto.

Pristatydamą tyrimų šaltinius, M. Papachristophorou pažymi, kad graikai turi užrašę daugiau kaip 23 000 pasakų, sugrupuotų G. A. Megaso sudaryto katalogo kartotekoje. Septynių pasakų tipai, sudarantys M. Papachristophorou studijos pagrindą, apima apie 500 variantų. Pasakų originalai yra saugomi Graikų folkloro tyrimų centre (KEEL), Atėnų akademijos Graikų kalbos istorinio žodyno redagavimo centre (IL) ir – Folkloro seminaro rankraščiai (LF) – Graikų laografijos draugijoje. Šiek tiek naujos medžiagos tyrimų metu pavyko užrašyti ir pačiai autorei.

Tyrimų metodika tam tikru požiūriu atitinka C. Lévi-Strausso „Anthropologie Structurale II“ (1973): šiuo metodologiniu pagrindu konstruojama pagrindinė probleminė ašis – lytiškumo ir socialumo analizė, kuriai pasitelkiamos opozicijos miegas / būdravimas, vyro miegas / moters miegas, vyro būdravimas / moters būdravimas. Kiekvienas teminis skyrius apima vieno pasakos tipo (atraminio teksto ir variantų) analizę: išskiriamos naratyvinės sekvencijos, pagrindinės temos ir motyvai. Analitinio ir lyginamojo tyrimo tikslas yra identifikuotąsias simbolines reikšmes korektiškai susieti su miego ir būdravimo funkcijomis pasakose. Siekiant ištirti simbolines reikšmes, neretai pasitelkiami graikų antikinės mitologijos faktai ir socialinis-kultūrinis kontekstas; todėl studijoje remiamasi N. Belmonto darbais, taikomas etnolingvistinis požiūris į sakinę literatūrą (G. Calame-Griaule), socialinių struktūrų analizės principai (E. Benveniste).

Pačiose pasakose miego ir būdravimo opozicija nėra akivaizdžiai išreikšta: paprastai vienoje pasakose kalbama apie miegą, kitose apie būdravimą. Todėl M. Papachristophorou studija formaliai padalyta į dvi pagrindines dalis: „Miegas“ ir „Būdravimas“.

Miego analizei pasirinktos keturios graikų pasakos: dvi apie moterų miegą ir dvi apie

vyrų miegą. Tyrimas pradedamas nuo tarpautinio pasakos siužeto AT 709 „Snieguolė“ (graikų 189 var.; plg. liet. – 102 var.). Ši pasaka paplitusi nuo Airijos iki Mažosios Azijos ir Centrinės Afrikos. Tai gerai žinomas, Volto Disnėjaus animuotas „Snieguolės ir septynių nykštukų“ siužetas. Snieguolės (graikiškai dažniau vadinamos *Chionati* ‘spindinčioji’; tai leidžia autorei pasaką sugretinti su Elektros mitu) miegą M. Papachristophorou traktuoja kaip iniciaciją, perėjimą iš merginos į moters statusą. Graikiškuose pasakos variantuose (kaip ir lietuvių) pagrindinė herojė patenka ne į gerųjų nykštukų, bet į žmogėdrų arba plėšikų namus, tai yra į išskirtinai vyrišką draugiją. Pasak tyrinėtojos, tai irgi iniciacijos ritualo atspindys. Pasakoje mergelė miršta (užminga) dėl to, kad ji pažeidžia socialines taisykles, peržengia moters erdvės ribas, išeidama iš namų arba įsileisdama svetimą žmogų. Analogiškas iniciacijos reikšmės M. Papachristophorou išvelgia ir kitoje pasakoje apie letarginį miegą – AT 410 „Miegančioji gražuolė“ (graikų 13 var.; plg. liet. – 11 var.). Skirtingai negu AT 709, čia mirčiai prilygstantis miegas išpranašaujamas iš anksto: moiros arba burtininkės pasako, kad mergelė, sulaukusi aštuoniolikos metų, įsidurs adata ir užmigs (arba mirs). Mergelė, pavadinta *Louloudenia* (Gėlė), skindama gėles pamato peteliškę (peteliškės graikų mitologijoje simbolizuoja mirusiųjų vėles), ją vydama si prieina trobelę, kurioje moteris siuvinėja su adata, ir paprašo leisti ir jai pabandyti. Vos prisilietusi prie adatos galiuko, ji užminga... M. Papachristophorou šį siužetą sugretina su Persefonės pagrobimu, kuris įvyksta jai skinant gėles; miego atitikmuo šiuo atveju yra mirtis. Simbolinė Louloudenijos mirtis, kuri veda prie vedybų, yra jos iniciacijos sudedamoji dalis; taip pat ir adatos motyvas susijęs su tradiciniais moterų darbais ir jų kvalifikacijos įrodymu.

Kitos dvi knygoje analizuojamos pasakos – apie miegančius vyrus. Priešingai negu moterų, vyrų miegas nėra vienišas – prie jų budi moterys. Šie siužetai – dvi AT 425 versijos, B ir G, – neturi atitikmenų lietuvių tau-

tosakoje. Versijoje B „Nulipdytas vyras“ (jį sudaro 42 graikų pasakų variantai) pasakojama apie karalaitę, kuriai neįtikėjęs joks jaunikis, todėl ji nusilipdžiusi vyrą iš cukraus, medaus ir kvapiųjų medžiagų; išbudėjusi prie jo 40 dienų, karalaitė jaunuolį atgaivina. Atgijęs vyras sakosi labai saldžiai miegojęs – tai leidžia M. Papachristophorou traktuoti atgaivinimą kaip atsibudimą iš miego. Kadangi karalaitės sukurtas vyras yra nepaprastai patrauklus, jį pagrobia konkurentė; antroje pasakos dalyje kalbama apie jo išvadavimą. Pasakos siužetas atitinka graikų mitą apie Erotą – Afroditės sukurtą gražuolį meilės dievą. Tačiau analizuojant pasaką daugiausia dėmesio skiriama miego ir veiklumo temoms. Vyro atgaivinimo procedūra primena laidotuvių ritualą – herojė, atsisakydama nuo pasaulio, 40 dienų budi prie savo kūrinio: nemiega, nevalgo ir negeria. Anot P. Vernant'o, tai yra ritualinė gedulo išraiška. Daugelyje religijų, tarp jų ir graikų, skaičius 40 siejamas su laidotuvių ritualais. Tačiau toks pat 40 dienų laikotarpis yra reikšmingas gimimo atveju, pavyzdžiui, kūdikio širdis susiformuoja per 40 pirmųjų embriono dienų. Anot M. Papachristophorou, širdis Graikijoje identifikuojama su sielos buveine – kaip tik tiek laiko prireikia pasakos herojei, kad „įkvėptų“ sielą savo kūriniumi. Pasaka reprezentuoja ciklinį laiko supratimą, atgimimo idėją ir sietina su Adonio – nuolatos atgimstančios gamtos mitu. Kita vertus, M. Papachristophorou pažymi, kad pasakos herojus yra feminizuotas, pasyvus ir netgi infantiliškas; miegas ir pabudimas iš jo yra vyro iniciacijai nepakankamas veiksmas. Pasak autorės, tokia iniciacija tinkama moteriai, o ne vyrui. Tačiau ar M. Papachristophorou neklysta primygtinai ieškodama vedybinės iniciacijos? Kaip ji pati pripažįsta, pasakoje labai svarbūs būtent perėjimo iš mirties į gyvenimą, atgimimo ir gimdymo akcentai; tad ar pasaka nereprezentuoja kito tipo iniciacijos – gimimo (perėjimo iš mirties į gyvenimą)?

Pasakos AT 425 G versija „Netikra nuotaka užima herojės vietą“ (120 var.) iš dalies

yra panaši į B versiją. Čia pasakojama apie mergele, kuriai likimo lemta „ištekėti už mirusiojo“: tai reiškia, kad ji turės 40 dienų ir naktų (variantuose 3 dienas ir naktis; 7 metus; 40 metų ir kt.) praleisti prie mirusio karaliaus karsto raudodama ir gedėdama; paskutiniu momentu mergelei užsnūdus, jos vietą užima netikra nuotaka. Laimingos vedybos įvyksta vėliau, kai karalius, būdamas budrus, išsiaiškina tiesą. Gedėjimo, arba karaliaus budinimo, ritualas yra panašus į pirmiau aptartąjį; tačiau šiuo atveju M. Papachristophorou pabrėžia ašarų ir raudojimo motyvus. Pagal liaudies tikėjimus, karštos ašaros trukdo mirusiajam rasti amžinąjį poilsį, gražina jį prie gyvųjų, atskiria nuo mirusiųjų. Savo ašaromis herojė įkvepia karaliui gyvybę, gražina jį į šį pasaulį. 40 parų trunkanti gedėjimą M. Papachristophorou prilygina nuotakos vedybinei iniciacijai, nes laidotuvių ir vestuvių simbolika yra nepaprastai artima. Vienintelis iniciacijos pažeidimas yra tai, kad herojė išduoda savo paslaptį svetimai moteriai (ritualinė tyla yra graikų vestuvių iniciacijos elementas) – todėl jos vestuvės laikinai nukeliamos. Anot autorės, moters gebėjimas kontroliuoti savo norą kalbėti graikų visuomenėje yra vienas iš reikšmingiausių idealios moters bruožų.

Antroji knygos dalis skirta budrumo formoms – budėjimui ir būdravimui (gebėjimui neužmigti) – aprašyti. Autorė pasirinko dvi pasakas apie nepaprastą žmoną, kurias vyrai gali gauti ir išsaugoti tik būdami nepaprastai budrūs, tiksliau – budėdami. Budėjimą M. Papachristophorou vadina „būdravimu nedirbant“ (*veilles oisives*), taip skirdama jį nuo „būdravimo dirbant“ (*veille laborieuse*), tai yra gebėjimo išlaikyti dėmesį ir neužmigti dirbant – šiai problematikai skirtas paskutinis knygos skyrius.

Pasakoje AT 400 „Dingusios žmonos ieškantis vyras“ (Graikijoje ją reprezentuoja 80 variantų; plg. liet. „Gulbė mergelė“ – 52 var.) kalbama apie nepaprastą žmoną – deivę (fėja, moirą, nereidę). Ją herojus pamato drauge su kitomis deivėmis šokančią vandenyje; paslėpęs jos drabužius, parsiveda namo ir veda. Vėliau jis praranda žmoną netekęs bud-

rumo – ji randa savo drabužius ir išskrenda (plg. panašius lietuviškus variantus).

Vandenyje šokančios deivės ar fėjos graikų folklore vadinamos *néraides* (labai panašiai kaip ir graikų jūros nimfos – Nerėjo dukterys – *Néréides*; plg. taip pat baltų moteriškas vandens būtybes, lietuvių vadinamas *narėmis*). Graikų neraides apibūdina jų pomėgis šokti sukantis arba einant ratu; tai sieja jas su kitomis Europos fėjomis, kurių šokio ženklais laikomi paslaptingi žolėje ištrypti ratai. Ratu sukami ir verpstukai; graikai mano, kad žemėje išsuktos mažos duobutės yra atsiradusios nuo neraidžių verpstelių. Verpimas neraides sieja su moiromis, verpiančiomis žmogaus gyvenimo siūlą. Taip pat ir paimiti į žmonas neraidę prilygsta laimės radimui: anot M. Papachristophorou, pasaka pristato žmogaus likimo galimybes (analogiškas laimės ir likimo turinys gvildenamas ir lietuvių pasakoje „Gulbė mergelė“). Pasakos variantai pateikia keletą atomazgos variantų: žmogui dingus, vyras 1) veda paprastą moterį; 2) suranda žmoną fėjų pasaulyje ir ten lieka; 3) pagyvenęs pas fėjas grįžta į žemę ir čia miršta; 4) grįžta su fėja į žemę ir antrąkart susitaukia. Anot autorės, herojaus tikslas – išbandyti žmogiškosios būties ir laimės galimybes, todėl dauguma atvejų jis neintegruojamas į fėjų pasaulį.

Antroji pasaka apie vyrišką budrumą yra kitokia: joje kalbama ne apie budrumo praradimą ir atgavimą, bet apie jo išlaikymą. Tai AT 306 „Prašoktos kurpaitės“ (29 var.; plg. liet. – 43 var.). Tai pasaka apie užburta karalaitę, kuri kiekvieną naktį kažkur dingdavusi, o rytą atsirasdavusi suplyšusiomis kurpaitėmis. Herojaus tikslas yra neužmigti ir sužinoti, kur eina karalaitė. Ši pasaka ne tokia komplikauta: herojus išlaiko išbandymą ir veda karalaitę. Todėl knygos autorė daugiau dėmesio skiria pasakos simbolikos tyrimams, taip pat moteriškumo reprezentacijų analizei.

Paskutinė studijoje analizuojama pasaka – „Karalius Miegas“ – neturi tarptautinių atitikmenų (nepaisant tolimų sąsajų su AT 514C); ji iš dalies susipynusi su graikų sak-

mių siužetais. Tai pasaka apie vargšę mergaitę, kuri pragyvenimui turėjusi užsidirbti verpdama naktimis. Kad neužmigtų, ji dainavusi dainelę apie karalių miegą: prašiusi jo atsistoti ir palaukti, kol ji galės drauge su juo eiti į lovą. Kadangi karaliaus sūnaus vardas iš tiesų buvo Miegas, pasklinda kalbos, esą verpėją naktimis lankęs karalaitis Miegas ir jie netgi sugyvenę kūdikį. Karalienė pakviečia verpėją su kūdikiu ateiti į rūmus; vargšė, nežinodama ko griebtis, nešasi suvyniotą į vystykus kultuvę. Fėja, kuri niekuomet nesijuokia, pamačiusi tokį „kūdikį“, prapliumpa juokais ir paverčia jį tikru vaikeliu, panašiu į karalaitį Miegą. Pasaka su laiminga pabaiga, kurioje karalaitis Miegas, kaip jam ir priklauso pagal vardą, yra visiškai pasyvus. Stebina karalienės moteriškas solidarumas ir motinystės poetizavimas. Įdomus žanrų susipynimas: verpėjos daina turi atitikmenų tarp graikų lopšinių, kita vertus, tai užkalbėjimas, kuriuo siekiama, kad kūdikis neužmigtų amžinai, tai yra nemirtų. Dainuodama tokią lopšinę-užkalbėjimą pasakos herojė susieja save su motinystės kontekstu ir pereina į kitą statusą; antra vertus, „budėjimas dirbant“ kvalifikuoja ją socialine prasme.

Apibendrinama septynias analizuotas pasakas M. Papachristophorou teigia, kad miegas – nejudrumo erdvėje ir pasyvumo išraiška pasakose siejama visų pirma su moterimis, kurių socialinė erdvė retai kada išsiplečia toliau nei namų ribos. Kitaip yra su vyrais, kurie siejami su aktyvumu, būdravimu ir išoriniu pasauliu. Moterims būdravimas „leistinas“ tik tuo atveju, kai jos atlieka moteriškas užduotis; M. Papachristophorou tai vadina „pasyvuoju aktyvumu“. Siekiant išryškinti vyriškas ir moteriškas užduotis ir apibrėžti socialinius

vaidmenis, pasakose naudojami tradiciniai perėjimų ritualai – vedybos ir mirtis.

Su miegu ir būdravimu susijusios uždaramo, mirties, užmaršties ir nusiminimo temos. Miegas suponuoja subjekto užsklendimą – kambaryje arba karste. Pasakų herojų miegas simboliškai atitinka jų socialinį apribojimą, užsklendimą namų erdvėje; tai savo ruožtu atitinka moterų iniciacijos tendenciją. Vyrų atveju – priešingai: miegas ir nemobilumas niekada nereprezentuoja vyro sėkmingos iniciacijos etapo. Kad galėtų užimti aukštesnę padėtį visuomenėje, vyrai privalo atlikti didelę kelionę. Taigi, priklausomai nuo perspektyvos, miegas pasakose turi arba pozityvią, arba negatyvią reikšmę: simbolinė mirtis ir negalėjimas judėti turi teigiamą reikšmę tik tuomet, kai derinamas su pasyvumu ir uždaramu, tai yra moterišku elgesiu. Bet tik tuo atveju, kai herojė turi aukštą socialinę padėtį (antraip miegas bus siejamas su tinginyste).

Skirtingai yra vertinamas ir būdravimas. Nors jis gali būti teigiamas ir vyrų, ir moterų atveju, tačiau moterys privalo būti arba uždaroje erdvėje, arba atlikti moteriškas užduotis, užsiimti savo darbais. Kitaip moterų būdrumas asocijuojasi su grėsme visuomenei. Anot M. Papachristophorou, pasakų turinys reprezentuoja graikų socialines taisykles ir skirtingą požiūrį į moteris ir vyrus. Čia ir iškyla klausimas: ar universalius pasakų elementus galime laikyti uždaro visuomenės modelių reprezentacija? Tie patys naratyviniai elementai ir net kai kurie simboliai randami įvairių tautų pasakose. Tad įdomu, ar analogiškų naratyvinių elementų skirtingas išdėstymas ir detalių variantai skirtingų visuomenių pasakose reprezentuoja vis kitokį požiūrį į miegą ir būdravimą? Būtų gerai, jei šiuo klausimu ką nors galėtų pasakyti ir lietuvių pasakos.

Daiva Vaitkevičienė

Folklore: Electronic Journal of Folklore, vol. 20–22. Ed. by Mare Kõiva & Andres Kuperjanov. Tartu: Folk Belief and Media Group of the Estonian Literary Museum, 2002. – [vol. 20: 105 p.; vol. 21: 169 p.; vol. 22: 144 p.]

2002 m. estų mokslininkams ir leidėjams pavyko išleisti iškart tris elektroninio žurnalo *Folklore* numerius, įrištus viena knyga. Išėjo gana svarus ir apimtimi, ir reikšme tomas, tad belieka pasidžiaugti kolegų sėkme ir apgailestauti, kad mes dar taip nedaug savo darbų publikuojame angliškai – kad ir kitakalbiai galėtų pasiskaityti.

Dvidešimtas numeris labiausiai turėtų sudominti tuos, kurie tiria pasakojamąją tautosaką, o ypač – šiuolaikines, arba miesto, sakmes. Šiam įdomiam, mūsų dar menkai tepažintam žanrui čia skirtos net dvi publikacijos. Pirmoji – tai iškilaus vokiečių mokslininko Rolf'o W. Brednich'o straipsnis „Iš kur jos atsirado... Apie literatūrinės kairių šiuolaikinių sakmių ištakas“, parengtas 2001 m. ISFNR Melburno kongrese skaityto pranešimo pagrindu. R. W. Brednichas – bene žymiausias šiuolaikinių sakmių rinkėjas ir tyrėjas Vokietijoje, pradėjęs jomis aktyviai domėtis dar praeito amžiaus devintojo dešimtmečio pradžioje, o 1990–1996 m. paskelbęs net keturis jų rinkinius (iš viso apimančius apie 500 tekstų tipų). Greta kitų garsių folkloristų, kaip antai Janas H. Brunvandas (JAV) bei Bengtas af Klintbergas (Švedija), R. W. Brednichas yra vienas didžiausių šios srities žinovų pasaulyje. Pasak jo, kone visuotinis šių sakmių populiarumas ir tai, kaip lengvai jos įveikia kalbų ir kultūrų ribas, rodo, kad šis žanras jau nebėra vien atskirų nacionalinių pasakojamųjų kultūrų savastis – šios sakmės priklauso naujam, pasauliniam žodinės tradicijos klodui. Šio žanro gyvavimo dinamika dar sykių liudijanti, jog visas pasaulis mūsų laikais esąs tarsi vienas didelis „globalinis kaimas“ (*global village*), puoselėjantis panašius troškimus, norus, vertybes ir lūkesčius. Nors šių naratyvinių siužetų gausumui ir paplitimui didžiulę įtaką daro žiniasklaida, vis dėlto, R. W. Brednich'o įsitikinimu, šiuolaikinės sakmės iš esmės tebesančios žodinės tradicijos dalis; negana to – jų buvimas akivaizdžiai įrodo, kad

net ir mūsų modernių technologijų pasaulyje šimtai pasakojimų tebekuriami ir perduodami iš lūpų į lūpas.

Mokslinės šio žanro studijos prasidėjo apie 1980 m., kada buvo surengtos kelios pirmosios Šefildo konferencijos ir įkurta Tarpautinė šiuolaikinių sakmių tyrinėjimo draugija (*International Society for Contemporary Legends Research*, trumpiau – ISCLR), kuri leidžia savo studijoms skirtą periodinį leidinį *Contemporary Legend* bei naujienu biuletenį *Foafiale Newsletter* ir kasmet rengia konferencijas.

Vis dėlto, kaip pažymi straipsnio autorius, per pastaruosius dešimtmečius daug kas pasikeitė: nors šiuolaikinės (miesto) sakmės greta anekdotų ir pasišaipymų iš kitataučių tebėra bene gyvybingiausia ir populiariausia dabartinio folkloro atmaina, dėl modernių techninių priemonių ir interneto informacijos susikaupė tiek daug, kad nebeįmanoma visko aprėpti, tad dalis medžiagos prasprūsta pro tyrinėtojų akis ir ima gyventi savarankiškai. Pirmiausia susidūrus su šiais tektais žmonėms natūraliai kyla klausimas: ar tai, kas pasakojama, – tiesa? Ar taip tikrai buvo / galėjo būti? Pasak R. W. Brednich'o, tai, kas kadaise buvo profesionalių folkloristų domėjimosi sritis, dabar virto masine pramoga, balansuojančia tarp žaidimo ir paskalų. Tekstų skelbimas irgi pereina į žurnalistų bei kitų asmenų, kurie dažniausiai neturi jokio noro tirti šį žanrą, rankas; jiems tik svarbu pateikti kuo daugiau medžiagos, kad būtų ką pasakoti per vakarėlius. Todėl kuo bjauresnė, nešvankesnė ir pavojingesnė istorija – tuo geriau. Visa tai, pasak R. W. Brednich'o, kelia didžiulį nerimą, tad jis karštai ragina profesionalius folkloro tyrinėtojus iš naujo imtis šios srities ir reguliariai informuoti visuomenę apie tyrimų rezultatus. Autorius tikina, jog svarbiausia mokslininkų priedermė – ne atsakyti į klausimą, ar pasakojami dalykai iš tiesų buvo, ar ne, o atskleisti šių kūrinių prasmę: tai,

dėl ko jie pasakojami, kokia jų reikšmė kultūrai bei kokias vertybes jie propaguoja. Tik tuomet busią galima išvelgti pamatines mūsų visuomenės nuostatas, prietarus, užgniažtus troškimus. Pavyzdžiui, B. af Klintbergas kadaise iškėlė klausimą: kodėl tiek daug šių sakmių – pasakojimai apie kerštą? Jo atsakymas buvęs toks: mūsų sąmonės gelmėse glūdi impulsas patiems vykdyti teisingumą ir atsiskaityti su skriaudėjais. Bet kadangi įstatymai tai daryti draudžia, užuot kerštavę, mes pasakojame istorijas apie kerštą.

Ne mažiau įdomus užmojis – populiariųjų sakmių siužetų kilmės paieškos. Šiuo atžvilgiu straipsnio autorius irgi pateikia neįprastą požiūrį. Pasak jo, nemažai sakmių turi literatūrinės ištakas ir yra kilusios iš žinomų autorių kūrinų. Literatūrinių elementų paieškos šiuolaikiniame folklore – dar itin menkai tepaliesta sritis: ligi šiol kur kas populiariau būdavo tyrinėti folkloro elementus grožinėje kūryboje. Tačiau ir toks būdas gali būti vaisingas: autorius pateikia keletą pavyzdžių, kai apie 1990 m. įvykius tariamai pasakojanti sakmė yra aiškiai kilusi iš 1804 m. paskelbto romantinio anonimino kūrinio „Naktinė Bonaventūros sargyba“ (abiem atvejais pasakojama apie nusidėjusią vienuolę, gyvą palaidotą po bažnyčios grindimis; skiriasi tik pasakotojo požiūris į neva jo matytus įvykius).

Nurodęs dar kelis panašius atvejus, autorius pažymi, kad santykiai tarp žodinės tradicijos ir rašytinės literatūros yra toli gražu nevienalyčiai. Negalima sakyti, kad viena iš jų priklauso aukštesnei kultūros sričiai nei kita, – jų ryšys esąs abipusis ir grįžtamasis: juk šandieną nemažai populiariųjų žodinių pasakojimų lengvai virsta novelėmis, filmų scenarijais ir pan. Vis dėlto autorius tvirtai įsitikinęs, kad, nepaisant visokių technologijų bei žiniasklaidos nulemtų pokyčių, žodinė kultūra iš esmės visados išliks, nes žmogus visuomet yra ir bus *homo narrans*.

Gražiai R. W. Brednicho mintis tęsia kita publikacija: Fred van Lieburg (Olandija) straipsnis apie krikščioniškąją pasakojimų tradiciją šiuolaikiniame pasaulyje. Šioje studijoje parodoma, kaip tas pats siužetas apie dangiš-

kuosius sargybinius, apsaugojusius vėlai naktį pavojingoje vietoje ėjusią pamaldžią merginą nuo ją tykojusio užpulti prievartautojo, atsekamas Amerikoje, Švedijoje ir Vokietijoje, taip pat žinomas Australijoje bei Olandijoje. Šią istoriją savo bažnytinėje spaudoje platina įvairių kongregacijų dvasininkai, dažniausiai pateikdami ją kaip iliustraciją, jog ir šiandien Dievas išklausa maldų ir siunčia angelus apsaugoti savo vaikų, kurie sunkią valandą šaukiasi jo pagalbos.

Bet nuo XX a. pradžios Olandijoje buvo labai paplitusi kita istorija – apie pastorių, kuri tamsią audringą naktį skubantį per tiltą pas ligonį pulkas angelų su ugniniais kardais (arba kitokie sargybiniai) apsaugoję nuo tykojančių plėšikų. Autorės teigimu, jai pavykę aptikti daugiau kaip pusšimtį olandiškų šios istorijos variantų, kuriuose minima bent 30 dvasininkų ir religinio atgimimo judėjimo veikėjų, neva patyrusių tokią angelų sargų globą. Įdomu, kad visais atvejais pasakojimo veiksmas nukeliamas toli į praeitį, pavyzdžiui, kalbama apie net prieš du šimtus metų gyvenusius dvasinius lyderius, taip išryškinant jų dievobaimingumą ir padarant juos kone šventaisiais. Autorė, kita proga bandžiusi rasti šio pasakojimo šaknis Biblijoje, viduramžių pamokslų rinkiniuose ir šventųjų gyvenimuose, pripažįsta, kad kur kas vaisingesnis darbas – ieškoti šio olandiško siužeto atitikmenų panašiuose kitų šalių kultūriniuose regionuose. 1880 m. istorija apie nepaprastu būdu apsaugotą pastorių pirmąkart paskelbta Anglijoje, 1897 m. – Vokietijoje, o 1906 m. Austrijoje užfiksuotas jau kiek kitoks siužetas apie tai, kaip angelas sargas pakviečia kunigą su sakramentu pas mirštantį elgetą, kuriuo nėra kam pasirūpinti.

Analogiškų variantų apie stebuklingą antgamtinių jėgų tarpininkavimą parūpinant pagalbą mirštančiajam arba ligoniui nuo 1890 m. žinoma Rusijoje bei Amerikoje ir Kanadoje. Šių pasakojimų siužetas ir personažai gali kiek skirtis, bet visuomet būna trys pagrindiniai veikėjai: antgamtinė būtybė (angelas arba mirusiojo vėlė), žmogus, kuriam reikia pagalbos (mirštantysis arba ligonis), ir profesionalas,

kuris tą pagalbą suteikia (dvasininkas arba gydytojas).

Pasak autorės, įdomiausia tai, kad klasikinė istorija apie angelus sargus pasirodė tokia populiari tarp griežtų pažiūrų reformatų, nors ji aiškiai kertasi su jų išpažįstama teologine doktrina. Matyt, šiuolaikiškas krikščionių tikėjimas stebuklais šių sakmių tradicijoje dera su ezoterinių dalykų išpopuliarėjimu apskritai.

Toliau dvidešimtajame *Folklore* numeryje eina trys straipsniai apie (auto)biografinių pasakojimų tradicijas skirtingose bendruomenėse. Pirmiausia tai Annos Verschik tyrinėjimas apie lingvistines jidiš kalba kalbančiųjų biografijas Estijoje ir Bo G. Nilssono 2001 m. SIEF konferencijoje skaityto pranešimo pagrindu parengtas straipsnis „Gimimo istorijos populiariose švedų autobiografijose“. Abu autoriai, nors remdamiesi skirtingais požūriais, gilinasi į savo informantų savivoką ir jos atskleidimo būdus, taip pat į kalbos įtaką žmogaus tapatybės formavimuisi ir saviraiškai. Trečiasis artimos tematikos straipsnis – Brigitte Boenisch-Brednich tekstas apie migraciją ir pasakojimų tradicijas. Pasak autorės, jos tikslas – atskleisti svarbiausius „migracijos pasakojimo“ būdus. Remdamasi metus laiko trukusiais vokiečių imigrantų gyvenimo Naujojoje Zelandijoje tyrimais ir jų metu sukaupta medžiaga, autorė ieško atsakymų į klausimus: kokiais būdais žmonės stengiasi įsisaugoti ir perteikti esminius savo gyvenimo lūžius, kaip antai persikėlimą gyventi į kitą šalį? Kas yra integracija ir kaip ji veikia skirtingas socialines grupes? Kokio pobūdžio kolektyvinius bei individualius pasakojimus sukuria migracija? ir kt.

Tyrinėtojos vertinimu, pasakojimai apie migrantų patirtį skyla į tris pagrindines grupes: 1) pasakojimus apie gimtosios šalies palikimą ir atvykimą į svečią šalį; 2) pasakojimus apie pirmuosius metus Naujojoje Zelandijoje – daugiausia tai istorijos apie naują kultūrinę patirtį ir jos sąlygotus nesupratimus, kalbos problemas, gimtinės ilgesį (iš esmės – tai tekstai apie svetimumo ir viatvės jausmą); 3) apibendrinančius pasakojimus

apie migrantų gyvenimą: šalių ir kultūrų gretinimas ir lyginimas, bandant nuspręsti, kas vienur geriau, kitur blogiau, ir panašiai.

Įdomu tai, kad Naujosios Zelandijos gyventojams, kurie visi yra senesnės ar naujesnės kartos imigrantai, labai svarbu, kas atvyko anksčiau, o kas – vėliau. Todėl „naujokus“ bandoma savotiškai „pakrikštyti“, išmėginti, o tam vėlgi praverčia tradiciniai pasakojimai. Vienas populiariausių – istorija apie tai, kaip šiame krašte kviečiama į vakarėlius. Būdavo prašoma, kad moterys atsineštų lėkštę, o vyrai – butelį (suprask, vaisės būsiančios sunėštinės). Tuo tarpu naujai atvykusieji, dar labai gerai mokantys kalbą ir neišmanantys papročių, nesuprasdavo kvietimo prasmės, ir moterys ateidavo nešinos tuščiomis lėkštelėmis... Toks išmėginimas buvęs gana populiarus ir senbuvių naudotas kaip būdas parodyti naujokams jų vietą, priversti juos degti iš gėdos, kaip savotiška iniciacija į bendruomenę.

Paskutinė stambi šio numerio publikacija – Josepho C. Allardo straipsnis „Žodžiai ir muzika: sakytinė ir rašytinė tradicija“, skirtas senovės islandų kultūrai. Autorius, pasak jo paties, siekia įrodyti, kad kraštutinė forma sakytinė ir rašytinė (literatūrinė) tradicijos esančios iš esmės skirtingos: pirmajai svarbiausia – atlikimas, o antrajai – tekstas. Tačiau yra ir daugybė tarpinių formų, besiremiančių šių dviejų tradicijų sąsajomis bei sąveikomis, ir tai labai svarbu suprasti analizuojant dabartinės literatūros ir apskritai kultūros ištakas.

Kitas, dvidešimt pirmasis, *Folklore* numeris pradedamas jau ne tokiems „sunkiasvoriams“ folkloro žanrams nagrinėti skirtomis publikacijomis. Antai Liisi Laineste mėgina rasti tiesos grūdą populiariose, daugiausia internetu plintančiuose anekdotuose. Pasak jos, pagrindinis straipsnio tikslas – atskleisti pažintinę humoro funkciją, egzistuojančią greta psichologinės ir socialinės. Mat anekdotai tiek jų pasakotojams, tiek klausytojams (skaitytojams) yra būdas apdoroti įvairiopa ir gausią informaciją, kurios milžiniški srautai sklinda iš daugybės dažniausiai „vienakrypčių“ šaltinių (televizijos, spaudos ir interneto). Kaip tik to-

dėl pagrindinis tyrinėtojos dėmesio objektas – vadinamieji topiniai anekdotai, atspindintys reakciją į karščiausias dienos naujienas ir siunčiami į populiariausias interneto svetaines.

Tarsi pratęsdama ironijos ir saviironijos temą, Ene Vainik toliau skelbia straipsnį, pavadintą „*Karštakraujai* estai. Tradicinės estų emocinės kategorijos“. Deja, norintiems smagiai pakikenti iš mums jau įprasto tipo anekdotų apie estus, tektų kiek nusivilti, mat šio straipsnio analizės objektas – ne etnopsichologija, o pačių estų požiūris į emocijas, į jausmų rūšis, jų pavadinimus ir tai, kaip vadinamasis vidutinis estas tvarkosi su savo jausmais. Remiamasi prielaida, kad kiekvieno mūsų gimtoji kalba ir joje vartojamos sąvokos apskritai nemažai lemia mūsų pasaulėjautą ir pasaulėžiūrą.

Tolesnės dvi šio numerio publikacijos nukelia į tolimus kraštus. Aivaras Jürgensonas rašo apie estus Sibire: „Tas laukinis ir jaukus Sibiras. Kaip Sibiro estai suvokia savo gamtinę aplinką“. Remdamasis iš Sibiro rašytais tremtinių ir emigrantų laiškais, kurių nemaža dalis jau paskelbta Estijos periodikoje, bei asmeniniais pastarųjų metų pokalbiais su Sibire gyvenančiais estais, autorius analizuoja jų požiūrį į svetimo krašto klimatą, gamtą, augaliją, dirvožemio derlingumą, gamtovaizdį, taip pat atskleidžia savotišką to požiūrio raidą: pirmuosiuose persikėlėlių laiškuose nepažįstamas kraštas apibūdinamas daugiausia ekonominiu aspektu, paskui vis dažniau žavimasi nepaprastu Sibiro gamtos grožiu, o šiandieniniai Sibiro gyventojai estai apie šį kraštą jau kalba su meile ir šiluma – tai liudija apie naujos lokalinės tapatybės ir savivokos susiformavimą.

Triinu Ojamaa tema – vienos Sibiro tautelės, nganasanų, muzikinės tradicijos. Jos straipsnis vadinasi „Muzikinė gyvenimo istorija: autobiografinės nganasanų giesmės“. Tokios išdauotos individualaus gyvenimo istorijos – labai senas žanras, be Sibiro tautų, dar žinomas seniausiems Šiaurės Amerikos gyventojams indėnams, atkilusiems iš Eurazijos ne vėliau nei 8000 m. pr. Kr. Šios giesmės dažniausiai šeimos ar asmeninę istoriją pasakoja

aliuzijomis, užuominomis, todėl yra sunkiai suprantamos prašalaičiui. Tuo tarpu patiems nganasanams jos yra vertingas giminės istorijos šaltinis: iš giesmės užuominų jie geba atkurti ilgiausią pasakojimą, kuris savo ruožtu gali teikti impulsų naujų giesmių kūrimui.

Toliau eina stambi, kone pusšimčio puslapių apimties, Mare Kõiva publikacija „Didžioji pūga I: autobiografiniai pasakojimai apie Sovietų Estiją“. 1996–1999 m. autorė drauge su kolega A. Kuperjanovu rinko atsiminimus ir tautosaką iš pietų Švedijoje, Lundo miesto apylinkėse, gyvenančių estų išeivių. Straipsnyje atskleidžiamas savitas ir įdomus jų požiūris iš šalies į gyvenimą sovietų okupuotoje tėvynėje, perteikiami įspūdžiai po daugelio metų apsilankius gimtinėje ir pan.

Galiausiai šiame numeryje – dvi publikacijos, susijusios su gyvūnais. Tai Henni Ilomäki (Suomija) „Gyvūnai žmonių sąmonėje ir folkloro kalboje“ bei smagus diskusinis Marikos Mikkor straipsnelis „Žmonės ir jų augintiniai“.

Paskutinytis, dvidešimt antrasis, knygoje įdėtas žurnalo *Folklore* numeris pirmiausia vėl grąžina mus prie klasikinės pasakojamosios tautosakos – stebuklinių pasakų. Jų analizei, variantams ir literatūriniais perdirbiniais, skirtos dvi pirmosios publikacijos: Sanjay Sircar rašo apie siužetą „Burtininko širdis“, o Risto Järv analizuoja estiškus AT 300 tipo pasakos variantus ir jų veikėjus.

Toliau įdėtas įdomus A. Kuperjanovo straipsnis apie estų liaudies astronomiją – liaudiškus Paukščių Tako pavadinimus ir su juo susijusius tikėjimus, oro spėjimus, simboliką.

Dar viena estų tyrinėtoja, Marju Kõivupu, analizuodama laidojimo papročių kaitą mėgina atskleisti mirties kulto transformacijas. Straipsnis gausiai iliustruotas nuotraukomis, pateikiama daug etnografinių duomenų iš pietryčių Estijos Virumos srities. Nemažai rašoma apie įdomų, su mitologija susijusį šio krašto paprotį grįžtant po laidotuvių iš kapinių pakelės medyje išpjauti kryžių – tai apsauginė magija: taip siekiama užkirsti kelią mirusiajam pareiti namo. Nors, pasak tyrinė-

tojos, dabar dažniau sakoma, kad taip elgiamasi tiesiog iš tradicijos, ir žmonės jau patys nebežino senosios tokių veiksmų prasmės.

Kitas taip pat mirties tematiką nagrinėjantis straipsnis – Argo Moor „Mirties suvokimas: valdomas procesas ar skaudi trauma?“ Analizuojami autobiografiniai pasakojimai apie tai, kaip žmonės, dažniausiai dar vaikystėje, susidūrė su mirtimi, suvokė esą mirtiną, apie mirties baimę, pomirtinio gyvenimo vizijas, pranašingus ženklus ir t. t.

Numeris baigiamas dar viena publikacija apie papročius – tik jau apie vestuvių. Marju Luts ir Hesi Siimets papročių teisės aspektu aiškinasi, „Ar vestuvių pyragas galioja ir šiandien?“ Straipsnyje daroma išvada, kad pagrindinė problema tokio pobūdžio tyrinėjimuose yra tai, jog praktiškai neįma-

noma atskirti, kokie papročių elementai turi teisinį arba bent normatyvinį aspektą, o kas daroma paprasčiausiai iš įpročio, apie jokiais Gilesnes prasmes jau nemažant.

Kiekvienas iš knygoje esančių trijų *Folklore* numerių yra visiškai autonomiškas, su atskirais tituliniais lapais, turiniu, atskira puslapių numeracija. Kiekvienas jų baigiamas naujienų skyreliais, kuriuose supažindinama su įvairiais mokslinės padangės įvykiais: konferencijomis, seminarais, apgintomis disertacijomis, naujomis knygomis. Apskritai žurnale skelbiamų darbų tematika ir problematika tokia įvairi, kad turbūt kiekvienas folkloristas, etnologas, istorikas ar šiaip panašiais dalykais besidomintis žmogus turėtų rasti ką pasiskaityti būtent iš savo interesų srities.

Lina Būgienė

“A Friend in Need is a Friend Indeed”: A Festschrift for Professor Wolfgang Mieder on the Occasion of his Sixtieth Birthday February 17, 2004. Burlington, Vermont: The University of Vermont, 2004. – 60 p.

Linksma ir informatyvi knygelė išleista Wolfgango Miederio, vieno žymiausių šių laikų paremiologų, šešiasdešimtmečio proga. Į ją sudėti šio garsaus mokslininko studentų – esamų ir buvusių, kolegų ir draugų tekstai – sveikinimai, linkėjimai, prisiminimai, yra ir piešinių bei nuotraukų.

Profesorius W. Miederis gimė Leipcige karo metais. Tėvas kariuomenėje, motina kenčia badą ir skurdą. Po karo W. Miederio motina persikėlė iš Rytų Vokietijos, Leipcigo, į Vakarų Vokietiją, į Liubeką. Pagaliau po kiek laiko į vieną vietą susirinko visa šeima, gyvenimas pagerėjo.

Smalsus berniukas Wolfgangas troško pamatyti pasaulio, jį ypač viliojo Amerika. Daug vilčių jis dėjo į vadinamąją pasikeitimo vaikais programą, bet pasirodė, kad jis tokiam pasikeitimui per jaunas. Tada berniukas pats rašė laiškus į Amerikos laikraščius ir šitaip ieškojo šeimos, kuri galėtų jį priglausti. Galų ga-

le tokia šeima atsirado. Ji tvarkė Laidojimo institutą, taigi ir W. Miederis, kaip tos šeimos narys, turėjo padėti suaugusiesiems. Jis buvo vienas geriausių mokinių, nors kartais jam tekdavo ruošti pamokas šarvojimo salėje.

Vėliau berniukas gyveno kitoje šeimoje. Puikiai baigęs mokyklą, įstojo į vieną Mičigano koledžą, o jį baigęs – į Mičigano universitetą. Per vasaros atostogas studijavo Europos universitetuose. Mičigane jis surado savo gyvenimo moterį Barbarą ir ėmėsi tirti paremijas.

Jau trisdešimt dvejus metus profesorius W. Miederis dirba Vermonto universiteto Vokiečių ir rusų studijų skyriuje. Parašė per penkiasdešimt studijų ir monografijų, kurios išgarsino jį visame pasaulyje.

Daugiausia duomenų W. Miederio biografijai paimta iš Rose Marie Carruth rašinio apie vilkiuką, kuris išsirengė į žygį užkariauti pasaulį. Tasai *vilkiukas* – daugiareikšmis

žodis: tai ir iš tiesų vilkiukas, ir vardo *Wolfgang* trumpinio mažiškinė forma. Aliuzijos vilkiuku nesibaigia. Štai šio R. M. Carruth rašinio paantraštė *Truputis poezijos, truputis teisybės* – aliuzija į Johanno Wolfgango Goethe's veikalą *Poezija ir teisybė*. Tokių aliuzijų ir kituose tekstuose net knibžda. Yra čia nemažai perkurtų anglišku ir vokišku eilėraščių, tarp jų ir garsusis Heinricho Heine's *Lorelei*, nestinga ir tikrų bei progai pritaikytų patar-

lių ir priežodžių, ir anglišku bei vokišku akrostichų (iš eilėraščio eilučių pirmųjų raidžių sudaromų žodžių), kurie perskaitomi *Wolfgang Mieder*. Sužinome, kad profesorius labai mėgsta rašytojo Theodoro Stormo kūrybą. Laisvumo teikia ir pusiau angliškas, pusiau vokiškas knygelės viršelis bei titulinis puslapis.

Knygelėje gražiai dera šmaikštumas ir pagarba žmogui, pokštai ir informatyvumas.

Vitas Agurkis

A. В. Никитина. Образ кукушки в славянском фольклоре. Санкт-Петербург: Филологический факультет СПбГУ, 2002. – 176 p.

Šis leidinys – išsami ir įdomi folkloro studija apie gegutę, vieną išpūdingiausių tradicinės kultūros įvaizdžių. Paukščių ir gyvūnų kultūrinių simbolių tyrinėjimai populiarūs visame pasaulyje ir turi savas tradicijas. Kiekviena kultūra turi savitų įvaizdžių, tačiau yra ir tokių, kurie savo prasmėmis jungia skirtingas atskirų tautų tradicijų sistemas. Ir nors autorė gilinasi į slavų tautų tradicinę kultūrą, lietuvių folkloristai skaitydami studiją vos ne šalia kiekvieno cituojamo rusų, ukrainiečių ar bulgarų folkloro pavyzdžio lengvai pateiktų mūsiškų atitikmenų, kartais net pažodinių. Tai neišvengiama, nes gegutė laisvai „nardo“ po beveik visus tiek baltiškuosius, tiek slaviškuosius folkloro žanrus.

Studijos autorė stengėsi apimti visų slavų tautų folkloro sistemas (prireikus pasitelkiama pavyzdžių ir iš tradicine kultūra slavams artimų kaimyninių neslaviškųjų kraštų). Tuo šis darbas išsiskiria iš ankstesniųjų. Išpūdinga ir analizuojamų žanrų gausa: gegutės įvaizdis tiriamas tiek dainuojamojoje, tiek sakinėje slavų tautosakoje, pristatoma gausi papročių ir tikėjimų panorama, remiamasi mitologiniais šaltiniais, kalbina medžiaga, etnografinėmis realijomis, net šiuolaikiniu folkloru. Natūralu, kad norint suvaldyti tokią gausią ir įvairią medžiagą nelengva pasirinkti tinkamiausią darbo formą. Kaip pažymi pati autorė, jos sąmoningai atsisakyta

tradicinės, vien įvairiais folkloro žanrais pagrįstos darbo struktūros (p. 9). Šiuo atveju struktūrą diktuoja funkcinis aspektas: susikoncentruota į nagrinėjamą įvaizdį, jam atskleisti pasitelkiama kuo įvairesnė medžiaga.

Knygoje išskiriamos dvi didelės dalys. Pirmojoje (*Вестничество и вещей дар кукушки*) analizuojamas gegutės pranašautojos, skelbiančios žmogaus mirties bei įvairių reikšmingų gyvenimo momentų laiką, įvaizdis. Antroji dalis (*Оборотничество кукушки*) skirta tiesioginėms, metaforinėms ir mitologinėms gegutės metamorfozėms slavų tradicinėse kultūrose.

Gegutės, kaip pranašautojos, įvaizdžiui ir funkcijoms atskleisti pasitelkiamos kelios opozicijos: gyvenimas – mirtis (gyvenimo trukmės pranašavimas), dalia – nedalia, turtingumas – skurdas. A. Nikitina atkreipia dėmesį į tai, kad gegutės pranašautojos galiomis (ypač gyvenimo trukmės ir turto klausimais) pasitikima ir moderniojoje visuomenėje. Ir šiais laikais žmonės, pirmąkart pavasarį išgirdę kukuojant gegutę, jos klausia, kiek dar likę metų gyventi, ir skaičiuoja, kiek kartų po klausimo gegutė sukukuos. Autorė atkreipia dėmesį į paties klausimo negatyvumą: domiamasi, po kelių metų užklups mirtis.

Kone visi gegutės pranašavimai slavų ir jų kaimynų tradicijose sietini su nelaimėmis, ligomis ar mirtimi. Ypač tuomet, kai gegutė

kukuoja prie namų (sode, ant stogo ir pan.). Pasak A. Nikitinos, gegutė, kaip mirties simbolis, gana dažna sapnų aiškinimuose (p. 18). Jos nuomone, čia gegutės – mirties pranašautojos (beje, beveik visuomet moterų mirties) įvaizdis daug ryškesnis negu tikėjimuose ar dainose.

Atskira ir reikšminga gegutės pranašavimų sritis susijusi su vedybomis. Tradicinėje kultūroje vedybos savo svarba ir išskirtinumu prilygsta reikšmingiausiems gyvenimo momentams (tokiems, kaip gimimas ar mirtis), laikomos nulemtu įvykiu. Pasak A. Nikitinos, kultūriniai tekstai, susiję su vedybų lemtimi ir pranašavimais, labiausiai atsiskleidžia analizuojant juos pagal opoziciją dalia – nedalia, o savo forma šie tekstai labai artimi opozicijai gyvenimas – mirtis (p. 23). Tiek dainose, tiek su vedybomis ar šeimyniniu gyvenimu sietuose tikėjimuose gegutės kukavimas beveik visada reiškia nedalią, nelaimę ar netektį, jaunų žmonių išsiskyrimą (dėl vieno jų neturto ar neištikimybės). Nuotakoms gegutė pranašauja sunkią ištekėjusios moters dalią, tiksliau – nedalią, vyro namuose. Autorė atkreipia dėmesį ir į kiek retesnį nukritusios gegutės plunksnos, kaip nedalios, motyvą, aptinkamą ukrainiečių dainose (p. 27).

Ištekėjusioms moterims gegutė pranašauja vyrų mirtį ir karčią našlės lemtį. Vaikiniui ar vyrui (su vyriškąja gimine sietinų gegutės pranašavimo motyvų yra kur kas mažiau) gegutės kukavimas pranašauja vyriškąją nedalią: karą, paėmimą į rekrutus.

Trečia reikšminga ir bene archajiškiausia gegutės pranašavimų sritis bendriausia prasme gali būti nusakoma pasitelkiant opoziciją turtingumas – skurdas. Kaip pažymi autorė, senoji tradicinė gyvenimo sankloda buvo visiškai priklausoma nuo gamtos ir žmogaus vaisingumo. Labiausiai įtemptas ir svarbiausias laikotarpis – pavasario pabaiga ir vasaros pradžia, kada būna dedami pamatai tolesnei gerovei. Visose indoeuropiečių tautose manyta, kad kaip tik gegutė paskelbianti šio laikotarpio pradžią ir galinti išpranašauti jo rezultatus. O žinių šioms pranašystėms ji semiasi iš jai nesunkiai pasiekiamo anapusi-

nio pasaulio. Iš gausios tikėjimų medžiagos matyti, kad į gegutės pranašystes buvo įsiklausoma spėjant rudeninio derliaus gausą, galvijų prieauglį ir pan. Atskiro dėmesio verti tikėjimai, susiję su gegutės pranašaujama pinigine gerove. Ši pranašysčių sritis, pasak autorės, populiarumu ir aktualumu net pačiais naujausiais laikais visose Europos tautose nusileidžia jau minėtoms gyvenimo trukmės pranašystėms. Analizuodama paprotį, kad kasmet belaukiant pirmojo gegutės kukavimo reikia turėti specialiai jai skirtų pinigų, A. Nikitina atkreipia dėmesį (p. 51) į įdomesnius jo variantus skirtingose slavų tradicijose (vienur manoma, jog norint būti turtingam, pirmąkart išgirdus gegutę neužtenka vien tik turėti pinigų, būtina dar sužvanginti vadinamaisiais gegutės grašiais, kitur reikalaujama skaičiuoti turimus pinigus ar net skaičiuojant tam tikromis formulėmis atsiliepti į jos kukavimą).

Antroji studijos dalis skirta su gegute siejamiems pasivertimams ir šių virsmų reprezentacijai įvairiuose folkloro žanruose ir etnografinėje medžiagoje. Kaip žinoma, ši gegutės įvaizdžio dalis bene prieštaringiausia ir margiausia, aptinkama daugelyje tradicinių kultūrų. Norėdama, kad jos tyrinėjimai būtų kiek galima išsamesni, autorė skiria tris pasivertimų modelius: 1) tiesioginis pasivertimas (paukštis pasiverčia į paukštį); 2) metaforinis pasivertimas (žmogus kaip paukštis); 3) mitinis pasivertimas (žmogus pasiverčia į paukštį).

Analizuodama tikėjimus, esą gegutė virstanti kitu paukščiu, A. Nikitina atkreipia dėmesį į tai, kad iki pat mūsų laikų tiek slavų, tiek kitų tautų tradicijose tebegyvuoja įsitikinimas, jog gegutė ir vanagas – tas pats paukštis. Apeliuojama ir į didelį šių paukščių išorinį panašumą. Itin svarbia detalė laikytas gegutės virtimo vanagu (ar kitu plėšriuoju paukščiu) laikas (po to, kai nebegirdėti jos kukavimo).

Gegutės vienatvė (našlystė, gyvenašlystė) – kitas reikšmingas šio paukščio įvaizdžio tradicinėse kultūrose aspektas. A. Nikitina daug dėmesio skiria folklore plačiai žinomai gegutės ir kitų paukščių nesutarimo problemai. Vienas labiausiai paplitusių tikėjimų susijęs

su išskirtine gegutės savybe gegužiukų priežiūrą primesti kitiems paukščiams; kaip tik už tai šie jos nekenčia bei persekioja. Autorė analizuoja tiek pačius populiariausius šį įsivaizdavimą atspindinčius folklorinius motyvus, tiek ir retesnius, galbūt siekiančius archajiškesnes tradicijų gelmes. Antai lenkų ir rusų tradicijose žinomi sakmės variantai, bylojantys kadaise gegutę buvus gerą motiną. Vėliau ji gavusi leidimą „perleisti“ savo motinystę kitiems paukščiams už tai, kad pasitarnavo visai jų giminei (bijodami juos ryjančio paukščio karaliaus, paukščiai pasislėpė ir laukę jo mirties; po ilgo laiko niekas nenorėjęs skristi ir sužinoti, ar plėšrūnas jau nugaišęs. Gegutė sutikusi tai padaryti, o paukščiai už tai pažadėję auginti jos vaikus). Kaip matyti iš kai kurių tikėjimų, gegutė motinos pareigas atlieka tik vienu atveju – keršija jos vaikų auginti nenorintiems sparnuočiams. Dar vienas ryškus gegutės ir kitų paukščių santykių ypatumas paremtas gegutės kaltės (nuodėmingumo) motyvu. Autorė čia pasitelkia gausią mums ypač artimos baltarusių tradicinės kultūros medžiagą, atskleidžiančią, kodėl gegutė slapstosi nuo kitų paukščių (bėga nuo savo poros) ir kur ji slepiasi (kopūstuose, dilgėlėse). Įdomi ir liaudiškoji gegutės vyro „dingimo“ interpretacija. Rusų tikėta, kad jis žuvęs pešdamasis su snieguena dėl lizdo. Baltarusių tradicija pateikia net kelias versijas: gegutės vyras liovėsis ją mylėti ir palikęs; pasiklydęs miške; pakliuvęs į kariuomenę; miręs, nes žmona jį palikusi, ir kt. Lenkų tikėjimai byloja, jog gegutės vyrą užkapoję jos broliai ar net ji pati.

Gilindamasi į metaforinio gegutės virsmo diskursą (žmogus kaip paukštis), A. Nikitina išskiria našlaitės, nuotakos, rekruto, našlės bei motiną aplankančios gegute virtusios dukros folklorinius motyvus, aptinkamus įvairiuose folkloro žanruose, ypač liaudies lyrikoje.

Mitologinių tyrinėjimų kontekste aktualus antrosios dalies skyrius, kuriame autorė analizuoja mitinį gegutės virsmą (žmogus pavirsta paukščiu). Šiai analizei pasirinktos etiologinės sakmės. Pasak tyrinėtojos, daugumoje slavų tradicijų paprastai gegute virsta mer-

gaitė arba moteris. Vyro virtimo gegute atvejai itin reti. Apibendrinama sakmių teikiama informacija, autorė teigia, kad moters virtimas gegute dažniausiai yra susijęs su vedybinių ar šeimyninių santykių pažeidimu. Jų A. Nikitina išskiria keletą: vyro netektis; atsisakymas tekėti; mylimojo, brolio ar sūnaus netektis; motinos ir vaiko ryšio pažeidimas; nusikaltimai prieš vaikus (p. 123). Pastebėti ir skirtingų slavų kraštų tradicijų savitumai. Rytų slavuose gegute paprastai virsta motina, žmona ar dukterė, pietų slavų tradicijoje gegute dažniau virsta sesuo, o vakarų slavams būdingas, pasak autorės, „mišrusis“ virsmo modelis (p. 123–124). Beveik visose etiologinėse sakmėse apie gegutės atsiradimą ryškus prakeikimo, kaip žmogaus virtimo gegute priežasties, motyvas. Studijoje A. Nikitina gilinasi į įvairias folklore pasitaikančias prakeikimų rūšis.

Kitas reikšmingas mitinio žmogaus virtimo gegute aspektas – tikėjimas, kad gegutė yra mirusiojo sielos įsikūnijimas. Autorė primena, kad tikėjimas mirusiojo sielos įsikūnijimu paukštyje – vienas plačiausiai slavų tradicinėje kultūroje paplitusių vaizdinių. Tikėjimas, kad gegutė yra miręs (artimas ar svetimas) žmogus, pasak autorės, ypač ryškiai atsispindi apeiginiuose raudojimuose (raudojimas – tarsi kukavimas) bei laidojimo apeigose. Pabrėžiama, kad toli gražu ne visų mirusiųjų sielos gali įsikūnyti gegutėje. Įvairaus senumo folkloriniai šaltiniai liudija, jog gegute dažniausiai virsta neramos sielos, tos, kurioms lemta nuolat ieškoti ryšių su gyvaisiais. Tikėta, kad ypač dažnai gegutė įkūnija mirusius (nekrikštytus, nužudytus) vaikus. Įdomi A. Nikitinos išvada, kad šis tikėjimas tiesiogiai susijęs su gegutės, kaip savo pareigų nevykdančios ir už tai baudžiamos motinos, įvaizdžiu (p. 163).

Atskirai paminėtini A. Nikitinos plačiai gvildenami esminiai gegutės (tarpininkės tarp šio ir anapusinio pasaulių) atributai – jos balsas ir spalvinis kodas. Gegutės kukavimas, autorės manymu, simbolizuoja moters vievatvę, sielvartą ir ilgesį. Kai kuriuose slavų kraštuose (pvz., serbų) laidotuvių raudojimuose tiesiogiai imituojamas kukavimas.

Pilkumas – pagrindinė (nors ir ne vienintelė) gegutę reprezentuojanti spalva. Pilka spalva, autorės teigimu, labai taikliai atspindi gegutės – mirusiojo sielos ikūnytojos, tarpininkės tarp gyvųjų ir mirusiųjų pasaulių įvaizdį. Šioje spalvoje susilieja du priešingi pradai – bálta ir júoda. Atkreiptinas dėmesys, kad spalvinės simbolikos tyrinėtojų pilka spalva laikoma dabarties (tam tikra prasme, už laiko ribų), esamu momentu patiriamų sunkių išgyvenimų reprezentantu. Autorė taip pat atkreipia dėmesį į nepalyginti rečiau, bet vis dėlto pasitaikančias kitas gegutei priskiriamas spalvas: baltą, melsvą, taip pat raibą.

Nėra ko net tikėtis fragmentiškoje apžvalgoje nuodugniai pristatyti ar įvertinti tokį įvairiapusį darbą. Kaip jau minėta, skaitant šią studiją nuolatos jauti bendrumus su lietuvių tradicine kultūra, su įvairiais mūsų folkloro žanrais. A. Nikitinos sukaupta, pristatyta ir apibendrinta stulbinamai gausi su gegutės įvaizdžiu susijusi visų slavų bei (iš dalies) jų kaimynų folklorinė ir etnografinė medžiaga, sukelti krūvon ir permąstyti visi reikšmingesni anksčiau atlikti moksliniai tyrimai, iškelta naujų hipotezių. Visa tai reiškia, kad tolesni indoeuropiečių ornamentinės simbolikos tyrinėjimai be šios studijos jau atrodys nebeišsamūs.

Vita Ivanauskaitė